

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

حکم نماز جمعه در عصر غیبت

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین اسماعیل پور وهاب (دام عزه)

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین محمد تقی مجتهدی (دام عزه)

دانش پژوه:

مقبول احمد

سال ۱۳۸۴

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي شرف يوم الجمعة على سائر الاوقات، و فضل صلاتها على جميع الصلوات و
خصها بالحث عليها في محكم الآيات، و الصلاة و السلام على اشرف النفوس الطاهرات و على
الحجج البالغات و اللعن على اعدائهم اجمعين.

تقديم

این رساله، پایان نامه، مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی (حجتیه) در مقطع کارشناسی ارشد،
است. پس از انتخاب و تصویب موضوع رساله، با تلاش و طنی مراحل تحقیق، گردآوری،
تدوین و نگارش رساله به پایان رسیده است.

بنده این نوشتار ناچیز را با کمال اخلاص به مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، بالخصوص
روح متعالی حضرت آیه الله العظمی حجت کوهکمری (قدس سره) و بالاخص بروح بلند احیاگر
اقامه نماز جمعه در عصر حاضر، بنیان گذار جمهوری اسلامی در ایران، حضرت امام خمینی -
رحمت الله علیه - تقدیم می کنم؛ امید آنکه این مختصر، برای طلاب عزیز مفید واقع گردد.

والسلام

تقدیر

مرکز جهانی علوم اسلامی سالهای است که مشغول به خدمتی است که بیان ما از توصیف و تمجید آن عاجز است بخصوص در عصر حاضر منشأ تحولاتی شده که قابل انکار نمی باشد لذا بر خود فرض و لازم میدانم که تشکر نمایم از ریاست محترم مرکز جهانی علوم اسلامی حضرت حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای اعرافی (دام ظلّه) و ریاست محترم مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی حضرت حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای محامی (دام ظلّه) که برای طلاب زمینه تحقیق و پژوهش را فراهم نموده اند، که نتیجه تا بحال در خیلی از موضوعات تحقیق شده و بصورت پایان نامه نوشته شده است و این خدمتی است بزرگ و قابل ستایش.

و در خاتمه تشکر می کنم از اساتید محترم حجج الاسلام والمسلمین آقایان اسماعیل پور وهاب و محمدنقی مجتهدی که بترتیب استاد راهنما و مشاور بنده بوده و تا پایان رساله از راهنمایی های خویش دریغ نفرمودند.

والسلام

چکیده

این جزوه مشتمل است بر هفت فصل؛ از این هفت فصل

فصل اول: مشتمل است بر هشت امر:

۱- اهمیت روز جمعه و وجه تسمیه آن: جمعه در لغت یعنی وقت جمع شدن، این روز را جمعه گفته می‌شود چون که در این روز مسلمین در مسجد جامع جمع می‌شوند، این روز در اسلام از اهمیت زیادی برخوردار است در روایت آمده است که «روز جمعه سید روزها است، در این روز خداوند متعال حسنات را زیاد نموده و بدی‌ها را محو می‌کند....» و در این زمینه روایات زیادی وارد شده که اگر بخواهیم آنها را ذکر نماییم از مقصد اصلی باز می‌مانیم.

۲- تعریف نماز جمعه و اهمیت آن: نماز جمعه عبارت است از اجتماع هفتگی مسلمانان برای ادای فریضه جمعه که شروع این اجتماع با وعظ و نصیحت است در ضمن دو خطبه، و انتهاء آن با عبادت و توجه به بارگاه احدیت است؛ و بر اهمیت این فریضه در کتاب و سنت تصریح شده است.

۳- نماز جمعه یک نماز مستقل نیست، بلکه همان نماز ظهر مقصور شده است.

۴- در اصل نماز جمعه اختلافی نیست بلکه اختلاف در بعضی از شرایط آن است و آن اینکه: آیا حضور معصوم (ع) در نماز جمعه شرط است یا نه؟ منشأ این اختلاف دو چیز است، ۱- سیره مستمره ۲- روایات

۵- از جهت سابقه تحقیق: قبل از دوره صفویه ما آگاهی نداریم که کسی رساله مستقل درباره نماز جمعه نوشته باشد، اما بعد از آمدن دولت صفویه نخستین بار محقق کرکی روی این عنوان رساله مستقل نوشتند و از همان جا موج رساله مستقل نویسی آغاز گردید. تا حال حاضر تقریباً دویست رساله در پیرامون نماز جمعه نوشته شده است.

۶- نماز جمعه در عصر غیبت مشروط است به اذن ولی فقیه که او هم مأذون از جانب امام (ع) است.

۷- مراد از نائب کسی است که با اذن خاص یا عام امام مسئولیتی بعهده ایشان گذاشته شود.
امر ۸: (هدف ما: ۱- خود این عنوان نیاز به تحقیق دارد. ۲- نیاز منطقه ۳- شناخت رأی مشهور و غیر مشهور.)

فصل دوم: بررسی تاریخی نماز جمعه: در این فصل ۵ نکته نقل شده است.

۱- نماز جمعه از اوائل بعثت مشروعیت داشته است اما اختلاف در این است که اولین نماز جمعه کی و کجا و پیش کی اقامه گردیده است.

۲- اما در عصر ائمه علیهم السلام: آن چه از تاریخ معلوم می شود امام علی (ع) در دوره امامت خود اقامه جمعه می کردند؛ اما بقیه ائمه (ع) ما اطلاعی پیدا نکردیم که کسی اقامه جمعه کرده باشد.

۳- همیشه اقامه جمعه به دست خلفاء و مآذونین آنها بوده است.

۴- از زمان غیبت تا دوره صفویه هیچ نماز جمعه در قلمرو شیعه اقامه نشده است.

۵- نماز جمعه در میان شیعه در عصر صفویه شیوع یافت و علت آن را در چند چیز می توان

خلاصه کرد ۱- حدیث حث و هلاک ۲- دفع شدن تقیه ۳- سپرده شدن نماز جمعه به فقهاء ۴- برای رفع کردن اتهام عثمانیه ۵- کثرت طلب مردم

فصل سوم: شرائط نماز جمعه و اقوال در حکم نماز جمعه:

شرائط نماز جمعه دو نوع است، ۱) شرائط مکلف ۲) شرائط تکلیف

اما شرائط مکلف: بلوغ، عقل، ذکوریت، مسافر نباشد، حریت، نابینا نباشد، زمینگیر

نباشد، پیر نباشد، باران شدید نباشد، محل مصلی از دو فرسخ دورتر نباشد.

اما شرائط تکلیف: ۱- وقت نماز جمعه از اول زوال است تا این که سایه شاخص مساوی

او شود،

۲- در انعقاد نماز جمعه حضور پنج یا هفت نفر لازم است به اختلاف علما

۳- جماعت؛ فرادای درست نیست.

۴- دو خطبه.

۵- وحدت، یعنی نماز جمعه در یک فرسخ بیشتر از یک نماز جائز نیست.

۶- بودن امام معصوم (ع) یا نائب او.

پس اقوال درباره حکم نماز جمعه: عمده سه قول است: ۱- واجب تخییری است، ۲- واجب تعینی است، ۳- حرام است. اما بقیه اقوال برگرفته از همین ۳ قول است که مجموعاً یازده قول می شود.

فصل چهارم: قول به وجوب تعینی نماز جمعه: این فصل مشتمل بر چند مقام است:

مقام اول: قائلین بوجوب عینی نماز جمعه: عبارتند از شیخ مفید، ابوصلاح حلبی، عبدالصمد عاملی، سید محمد بن علی الموسوی العاملی صاحب مدارک، عمادالدین، محمد تقی مجلسی، شهید ثانی.... رحمه الله علیهم اجمعین.

مقام دوم: آیا در نماز جمعه حضور واجب تعینی است یا انعقاد؟ قائلین به واجب تعینی فرموده اند که نماز جمعه واجب تعینی است مطلقاً یعنی چه حضور در آن چه انعقاد آن.

۱- مقام سوم: ادله قائلین به وجوب تعینی: ۱- کتاب: آیه محافظه بر نماز، و آیه نداء، ۲- اجماع ۳- استصحاب: یعنی نماز جمعه در حال حضور معصوم (ع) واجب تعینی بود در عصر غیبت شک می کنیم که در وجوب تعینی باقی است یا نه. اصل بقاء او است به وجوب تعینی، ۴- اصل جواز ۵- روایات

فصل پنجم: قول به حرمت نماز جمعه در عصر غیبت: این فصل هم مشتمل بر چند مقام است
مقام اول: قائلین این قول:

۱- سید مرتضی علم الهدی، ابن ادریس حلی، سلار، صاحب الریاض، فاضل هندی....
رحمت الله علیهم اجمعین.

مقام دوم: ادله قائلین به این قول: ۱- در نماز جمعه اذن یا حضور معصوم شرط است و در عصر غیبت شرط منتفی است پس مشروط هم منتفی است. ۲- باقی بودن ظهر در ذمه مکلف، ۳- نبودن حرمت نماز جمعه مستلزم است به وجوب تعینی آن و این مستلزم تالی فاسد است. ۴- فقهاء عظام اذن برای برگزاری نماز جمعه ندارند. ۵- توجیه احادیثی که از آنها گمان به اذن امام به فقهاء استشمام می شود. ۶- سیره مستمره

فصل ششم: - شرط بودن امام معصوم (ع) یا نائب او در نماز جمعه: عمده سه بحث است: قائلین این قول: کسانی‌اند که قائل به حرمت نماز جمعه می‌باشند، اما اکثر از قائلین به تخییر هم این شرط را قبول دارند.

بررسی مفهوم امام: آن چه از اقوال علماء معلوم می‌شود این است لفظ امام وقتی مطلق وارد شود مراد امام معصوم است.

۳- ادله قائلین: ۱- اجماع ۲- سیره ۳- واجب نبودن تعلم نماز جمعه و خطبه‌ها بر همه مسلمین، ۴- همدیف بودن نماز جمعه با نماز عید، ۵- احادیث ۶- اقتداء به کسی که دلیل بر امامت او نداریم جایز نیست.

فصل هفتم: قول به وجوب تخییر نماز جمعه: قائلین به این قول سه نوع تعبیر دارند، - تخییر، جواز، استحباب - اما مقصودشان یکی است.

بحث اول: اما قائلین این قول: شیخ طوسی، علامه حلی، شهید اول، محقق حلی، محقق کرکی، صاحب جواهر، رحمت الله علیهم اجمعین.

بحث دوم: نماز جمعه با ولی فقیه واجب تخییری است و در این مقام عمدتاً در سه محور بحث می‌شود ۱- شرایط فقیه عادل، ۲- ادله اثبات ولایت فقیه، ۳- اثبات وجوب تخییری نماز جمعه با فقیه.

بحث سوم این است که: آیا نماز جمعه از جهت فضیلت مساوی با ظهر است یا نماز جمعه افضل است. در این مقام دو قول است.

ادله این قول: عمده استفاده از روایات استفاده شده است.

فهرست مطالب

مقدمه ۱

فصل اول: امور مقدماتی (کلیات) ۲

اهمیت روز جمعه ۳

تعریف نماز جمعه ۵

نماز جمعه همان مقصور شده ظهر است ۸

سابقه تحقیق ۱۲

نماز جمعه و ولی فقیه ۱۴

معنای نائب خاص ۱۶

هدف ما از این تحقیق ۱۶

فصل دوم: بررسی تاریخی نماز جمعه ۱۸

بررسی تاریخی نماز جمعه ۱۹

اولین نماز جمعه به امامت کی و کجا اقامه گردید ۲۳

عصر ائمه معصومین (ع) ۲۴

اقامه نماز جمعه به امامت خلفاء ۲۳

عصر پس از غیبت حضرت حجت - عجل الله فرجه الشریف - ۲۴

علت شیوع نماز جمعه در عصر صفویه ۲۷

فصل سوم: شرایط نماز جمعه و اقوال در حکم نماز جمعه	۳۱
شرایط نماز جمعه	۳۲
شرایط تکلیف	۳۳
شرط اول: وقت نماز جمعه	۳۳
روایات طائفه اول:	۴۱
روایات طائفه دوم:	۴۳
روایات طائفه سوم:	۴۴
روایات طائفه چهارم:	۴۵
شرط دوم: عدد	۴۷
دلیل قول اول:	۴۷
دلیل قول دوم:	۴۹
دلیل قول سوم:	۵۰
شرط سوم: جماعت	۵۱
شرط چهارم: دو خطبه	۵۲
شرط پنجم: وحدت صلاة جمعه در کمتر از یک فرسخ	۵۳
اقوال علماء درباره حکم نماز جمعه	۵۳
تفضیل اقوال	۵۵

فصل چهارم: وجوب تعیین نماز جمعه	۵۸
مقام اول: قائلین بوجوب عینی نماز جمعه	۵۹
مقام دوم: در نماز جمعه فقط حضو واجب عینی است	۶۲
مقام سوم: در نماز جمعه حضور و عقد هر دو واجب عینی است	۶۳
مقام چهارم: ادله قول به وجوب تعیین نماز جمعه	۶۶
دلیل اول: کتاب	۶۶
دلیل دوم: اجماع	۷۲

۷۴		دلیل سوم: استصحاب
۷۵		دلیل چهارم: اصل جواز
۷۷		دلیل پنجم: روایات
۸۲		مناقشه در روایات

۸۶		فصل پنجم: حرمت نماز جمعه در عصر غیبت
۸۷		مقام اول: قائلین حرمت نماز جمعه در عصر غیبت
۸۹		مقام دوم: ادله قائلین به حرمت نماز جمعه در عصر غیبت و نقد آنها

فصل ششم: شرط بودن امام معصوم (ع) یا نائب خاص او در

۹۹		نماز جمعه
۱۰۲		بررسی مفهوم امام
۱۰۵		ادله قائلین به اشتراط امام (ع) و نائب او در نماز جمعه
۱۰۷		دلیل اول: اجماع
۱۰۸		دلیل دوم: سیره
۱۱۶		دلیل سوم: اجب نبودن خطبه و نماز جمعه بر همه مسلمین
۱۱۰		دلیل چهارم: همردیف بودن نماز جمعه با نماز عید
۱۱۲		دلیل پنجم: احادیث
۱۱۶		دلیل ششم: قول فاضل هندی
۱۱۶		جواب از ادله شش گانه
۱۱۸		جواب از احادیث

فصل هفتم: وجوب تخییری نماز جمعه

۱۲۲		مقدمه
۱۲۳		بحث اول: قائلین به وجوب تخییری
۱۲۵		

۱۲۹.....	بحث دوم: نماز جمعه با فقیه عادل واجب تخییری است
۱۳۰.....	مقام اول: شرائط فقیه عادل
۱۳۱.....	مقام دوم: ادله اثبات ولایت فقیه
۱۳۱.....	۱- دلیل نقلی:
۱۳۴.....	۲- دلیل عقلی ولایت فقیه:
۱۳۶.....	مقام سوم: اثبات جواز و وجوب تخییری نماز جمعه با ولی فقیه
۱۳۹.....	ردّ بر قول به وجوب تخییری نماز جمعه با فقیه جامع شرائط
۱۴۱.....	بحث سوم: آیا نماز ظهر و جمعه از نظر فضیلت مساوی اند یا جمعه افضل است؟
۱۴۲.....	بحث چهارم: ادله قائلین به تخییر
۱۴۳.....	طائفه اول و دوم:
۱۴۷.....	طائفه سوم: از روایاتی که نماز جمعه را یکی از مناصب امام اصل می‌شمرند
۱۵۵.....	«خلاصه ابحاث گذشته»
۱۵۷.....	فهرست منابع

مقدمه

اگر ما کتب فقهی را بررسی کنیم این نکته روشن می‌شود که فقهاء و دانشمندان امامیه تمام ابواب فقه را بطور یکسان مورد بحث و نظر قرار نداده‌اند. در برخی از موضوعات از جمله عبادات تحقیق و پژوهش بیشتری صورت گرفته است ولی بعضی ابواب کمتر مورد بحث قرار گرفته، مثل موضوعات حکومتی از قبیل قضاء، دفاع و جهاد، خراج و جزیه.... عامل اصلی این مبسوط الید نبودن فقهاء از اجراء احکام حکومتی بوده لذا به این مباحث کمتر پرداخته شده است.

نماز جمعه، هر چند که در زمره عبادات مطرح است، اما چون بیشتر فقهاء فوائد و آثار سیاسی و اجتماعی برای آن قائل هستند، و اذن امام(ع) را شرط می‌دانند از این رو است که در بیشتر زمانها این نماز اقامه نمی‌شده و بحث فقهی آن نیز محدود بوده است. تا آنجا که حکومت صفوی شیعی بر سر کار آمد و علماء هم مثل محقق کرکی (قدس سره)، نقش خاصی در این حکومت داشتند. و چون قبل از حکومت صفوی نماز جمعه اقامه می‌شد، لذا به محض روی کار آمدن حکومت صفوی مردم طلب کردند که تکلیف ما نسبت به نماز جمعه در این حکومت جدید چیست؟ از آنجا است که موج رساله‌نویسی درباره نماز جمعه شروع شد.

و ما هم به جهت این که در احیاء این امر یک قدم مثبت برداشته باشیم روی این عنوان کار کردیم، و مساله را از حیث ادله و اقوال علماء در حدّ وسیع خودمان بررسی نمودیم ولی در هر حال اگر نقاط قوتی در این تحقیق و بررسی باشد از الطاف و توفیقات حضرت حق جل و علا و از استعانت اساتید گرامی و هر خطا و اشتباهی هم داشته باشد و قطعاً هم از اشتباه و خطا میرا نیست آنهم از عدم فهم و کمبود بضاعت علمی ماست.

به هر تقدیر است امید است این مختصر مورد عنایت حضرت ولی عصر ارواحنا الفداء قرار بگیرد.

فصل اول

امور مقدماتی (کلیات)

در این فصل اموری را به طور اجمال بیان می‌کنیم.

اهمیت روز جمعه

امر اول: روز جمعه در اسلام چه اهمیتی دارد؟ و چرا به جمعه جمعه گفته می‌شود؟
جمعه در لغت: در کشف آمده است، روز جمعه یعنی روز جمع شدن، و يوم الجمعة بفتح يوم الجامع، و قرئی بالوجه الثلاثه^۱ یعنی روز جُمع با فتح میم، روز جمع شدن است و اینرا به سه اعراب خوانده اند.

و اول کسیکه این روز را به اسم «جمعه» یاد کرده است، در این اختلاف زیادی وجود دارد، لیکن این اختلاف مضر نیست. و در این مورد سه قول وجود دارد، بعضی ها گفته اند که اسم بر این روز مال اسلام است، بعضی ها گفته اند که کعب بن لوثی در زمان جاهلیت این روز را به اسم «جمعه» یاد کرده است^۲، بعضی ها این فعل را به انصار نسبت داده است.^۳
همانطوریکه در اسم گذاری جمعه اختلاف است، در علت این اسم هم اختلاف است که عمده سه قول است.

۱- انما سمیت الجمعة لان الله تعالى فرغ فيه من خلق الاشياء فاجتمعت فيه المخلوقات.^۴ «اینرا جمعه گفته می‌شود چون خداوند متعال در این روز از خلق کردن اشیاء فارغ شده و همه در این روز جمع شده بودند.

۱- الکعبی فضل الجمعة والجماعة ص ۶۴.

۲- الحجوی «الفکر السامی فی تاریخ الفقه الاسلامی» ص ۱۳۷.

۳- الکعبی «فضل الجمعة و الجماعة» ص ۶۵.

۴- مصدر سابق.

۲- در روایت آمده است که به این روز جمعه گفته می‌شود.

زیرا در این روز، خداوند قدوس مخلوق را برای ولایت محمد صلی الله علیه و آله وسلم و اهل بیتش جمع کرده بود. «عن اسحاق الديلمی عن ابيه قال سألت جعفر بن محمد علیهما السلام، لم سمیت الجمعة؟ قال: ان الله تعالی جمع فیها خلقه لو لایه محمد و اهل بیهة.^۱

۳- قیل سمی بذالک لانه یوم اجماع المسلمین فی المسجد.^۲

«گفته شده این روز را جمعه می‌گویند زیرا روز اجتماع مسلمین است در مسجد.»

اهمیت روز جمعه: این روز در اسلام خیلی حایز اهمیت است که در کتب ادعیه و زیارات مثل اقبال الاعمال، زادالمعاد، و مفاتیح الجنان، و در کتب روایات مفصلا اهمیت و اعمال این روز ذکر شده است ما فقط به بیان چند روایت اکتفا می‌کنیم.

۱- حضرت رضا علیه السلام می‌فرماید که: روز جمعه سید روزهاست، در این روز خدای تعالی حسنات را زیاد می‌کند، و بدیها را محو می‌کند، در این روز درجات (مردم) بالا رود، دعاها مستجاب می‌شود، مصیبتها دور می‌شوند، در ادامه حدیث آمده است که هر کس در روز با شب جمعه بمیرد شهید مرده است، و را قیامت مؤمن زنده خواهد شد. و هر کس حرمت روز جمعه را خفیف بشمارد و حق روز جمعه را ضایع کند، بر خداوند متعال حق است که او را به جهنم داخل کند، مگر اینکه توبه کند.

۲- امام موسی کاظم علیه السلام در حدیث طویلی می‌فرماید که: اما روزیکه مریم مقدس در آن حامله شد، آن زوال روز جمعه است، و هیچ عیدی بهتر از روز جمعه نیست، و این روز را

۱- صلاة الجمعة و العیدین ص ۱۸.

۲- المنجد ص ۱۰۱.

خداوند متعال عظیم کرده است و هم پیامبر گرامی اینرا عظیم شمرده، و حکم داده است که این روز را روز عید قرار داده شود.

۳- شیخ صدوق به اسناد خودش از اصبع بن نباته نقل می کند که حضرت علی علیه السلام می فرماید که:..... هر کس که بمیرد در شب جمعه برای او نوشته می شود که این از عذاب قبر مبری^۱ است، و هر کس که در روز جمعه بمیرد، نوشته می شود که این از عذاب جهنم مبری است.^۱

تعریف نماز جمعه

امر دوم: یکی از عبادات روز جمعه همان نماز جمعه است که مورد بحث ما می باشد. برای تعریف این فریضه عبادی، اگر بخواهیم یک تعریف جامع داشته باشیم می توانیم بگوئیم که: نماز جمعه یک اجتماع هفتگی است، که در آن آگاهی از احوال مؤمنین حاصل می شود، مردم از نصایح و مواعظ امام جمعه بهرمند می شوند، اتحاد و همبستگی بین مسلمین حاصل می گردد. یا تعریفی که شهید محمد باقر صدر «قدس سره» فرموده است: نماز جمعه عبارت است از اجتماع هفتگی که شامل است به همه مؤمنین و نماز گزاران را که ابتدا این اجتماع با واعظ و نصیحت است، در ضمن دو خطبه نماز جمعه و انتهاء این اجتماع با عبادت و توجه به بارگاه احادیث است در ضمن نماز جمعه.^۲

اهمیت نماز جمعه در کتاب و سنت خیلی تصریح شده است مثلاً در سوره جمعه آمده است که: «یا ایها الذین امنوا اذنادودی للصلوه من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکر الله و ذروالبیع ذالکم خیر

۱- حر عاملی، سائل الشیعه ج ۵ ب ۴۰ حدیث ۱۳/۵/۴.

۲- شهید صدر، الفتاوی الواضحه ص ۳۷۹.

لکم ان کنتم تعلمون».^۱ ای صاحبان ایمان! وقتی برای نماز اذان گفته شود بشتابید به طرف ذکر خدا، و رها کنید تجارت را، همین برای شما خیر است اگر شما بدانید.

و در همین سوره خداوند متعال می‌فرماید که: «و إذا رأوا تجاره أو لهو إنفضوا اليها و ترکوک قائما قل ما عندالله خیر من اللهو و من التجاره و الله خیر الرازقین»^۲ وقتی آنها تجارت و لهو (غنا و موسیقی) را می‌بینند، می‌شتابند به طرف آنها و ترا در حال (خطبه) ایستاده ترک می‌کند، بگو (آنها را) آنچه نزد خدا است بهتر از تجارت و لهو است و خداوند بهترین رزق دهنده است. اما روایات درباره اهمیت نماز جمعه:

۱- انس بن مالک از پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله و سلم روایت می‌کند که حضرت فرمود: وقتی مرا در شب معراج به آسمان بردند، من زیر عرش هفتاد هزار شهر دیدم که هر یکی از شهرها مثل دنیای شما بود، و دیدم که ملائکه بالها را باز کرده و تسبیح و تهلیل خداوند می‌کنند و می‌گویند که ای خدا این تسبیح و تهلیل ما برای کسانی است که در نماز جمعه حاضر شدند.^۳

۲- امام باقر علیه السلام می‌فرماید: نماز جمعه نمازی است که اجتماع در آن با امام فرض است، اگر کسی بغیر علت سه جمعه را ترک کند مثل آن است که ترک کرده است سه فريضه، و هیچ کس سه فريضه را ترک نمی‌کند مگر اینکه منافق باشد^۴

احادیث در این زمینه فراوان است که نقل آنها در این رساله مختصر مناسب نیست.

۱- سوره جمعه آیه ۹.

۲- سوره جمعه آیه ۱۱.

۳- محدث نوری «مستدرک الوسائل» ج ۶ ص ۹۰ حدیث ۶.

۴- حر عاملی «وسائل شیعہ» ج ۵ ب ۱ حدیث ۱۲.

نماز جمعه یکی از فریضه‌های عبادی و سیاسی اسلام است که در نخستین روزهای تشکیل اولین حکومت اسلامی در مدینه تشریع و به اجراء گذاشته شد، درباره اهمیت این نماز (همانطوریکه اشاره شد) و جنبه‌های مختلف عبادی، سیاسی و فرهنگی آن مطالب زیادی در متون تاریخی و فقهی آمده است.

«یعنی این عبادت در عین دینی و عبادی بودن، نوعی با مباحث سیاسی و حکومتی هم پیوند خورده است. و ارتباط نماز جمعه با حکومت از این رو است که بهر حال تعیین امام جمعه رسمی به حکومت مربوط می‌شد.

و از سوی دیگر اختلاف نظر علمی و فقهی میان فقهاء و اینکه آیا در عصر غیبت امام زمان عجل الله فرجه الشریف اجازه اقامه جمعه هست یا نه؟ اگر هست آیا تمام آن بنحو استحباب است یا بنحو وجوب آن هم وجوب تخییری یا تعینی آنها را به مباحثات علمی طولانی می‌کشانید^۱»

البته این فرضیه مهم بعد از رحلت پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله و سلم که خلافت با زور در دست اموی‌ها و عباسی‌ها رسید، از سیره صحیح خیلی بعید شده بود، حتی این سبب شده بود که خلفاء جود احکام ظالمانه و جابرانه خود را در نماز جمعه بیان کرده، و بر مردم تحمیل کنند. و اهل بیت علیم السلام و شیعیان آن در تقیه شدید بسر می‌بردند و قدرت نداشتند که این عمل عبادی را مستقلاً به شکل مطلوب بجا آورند. و چون در اثناء برگزاری این فریضه مهم از خلفاء ظالم تعریف و تمجید، و بر رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم تکذیب می‌شد بسیاری از شیعیان در نماز جمعه حاضر نمی‌شدند و متأسفانه این حکومتها آن قدر طول می‌کشید که دیگر فریضه جمعه در نگاه شیعه اهمیت خاصی نداشت،^۲ لذا بعضاً گفته می‌شد که شیعه‌ها اجماع بر

۱- رسول جعفریان - دوازده رساله فقهی درباره نماز جمعه - ص ۱۲.

۲- کاظم جابری - صلاة الجمعة تاريخاً و فقهاً ص ۱۴.

ترک نماز جمعه دارند.^۱

البته اصل وجوب نماز جمعه نزد جمیع مسلمین بلاخلاف ثابت است، بلکه از ضروریات دین می باشد، عمده اختلاف در نماز جمعه در دو چیز است. یکی اینکه آیا نماز جمعه نماز مستقلی است یا همان صلاه ظهر مقصور شده است اختلاف دیگری که مهمتر از اختلاف اول می باشد این است که آیا در نماز جمعه حضور شخصی معصوم یا اذن او شرط است یا نه؟

نماز جمعه همان مقصور شده ظهر است

امر سوم: به این امر اجمالاً اشاره می کنیم که آنچه از احادیث و اقوال علماء استفاده می شود این است که نماز جمعه یک نماز مستقل نیست، نماز جمعه، همان ظهر مقصور است، و دو خطبه بدل دو رکعت هستند، اگر چه از لحاظ شرایط با نمازهای دیگر یومیه فرق دارد. صاحب جواهر اعلی الله مقامه می فرماید که: «دو خطبه نماز جمعه در عوض دو رکعت می باشد، بدلیل اجماع ونص»^۲ اعم از روایات و اقوال علماء. وقتی دو خطبه عوض دو رکعت شد یعنی این همان ظهر چهار رکعتی است به عنوان نماز جمعه با دو خطبه، والا بودن خطبه ها در مقام دو رکعت معنی ندارد.

اما روایات در این باب زیاد است که ما یکی از آنها را از باب مثال نقل می کنیم.

صحیح عبدالله بن سنان: از ابا عبدالله علیه السلام قال: انما جعلت الجمعة رکعتین من اجل

۱- رسول جعفریان دوازده رساله فقهی درباره نماز جمعه ص ۲۸.

۲- جواهر الکلام ج ۱۱ ص ۲۰۷.